

האידינא אליבא דשמעתא

מהו טבל

כתב הרמב"ם (הלכות מאכלות אסורות פ"ה ה"ט) בהגדרת טבל, וז"ל: 'הטבל כיצד כל אוכל שהוא חייב להפריש ממנו תרומה ומעשרות קודם שיפריש ממנו, נקרא טבל ואסור לאכול ממנו שנאמר ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה', כלומר לא ינהגו בהן מנהג חולין ועדיין קדשים שעתידין להתרם לא הורמו, והאוכל כזית מן הטבל קודם שיפריש ממנו תרומה גדולה ותרומת מעשה, חייב מיתה בידי שמים, שנאמר ולא יחללו את קדשי בני ישראל וגו' והשיאו אותם עון אשמה'.

האיסור למכור ולקנות טבל

אמרו ז"ל (דמאי פ"ה מ"ח) דאסור למכור טבל, וכן נפסק בשולחן ערוך (י"ד סימן של"א סק"ז), וז"ל: 'אין מוכרין טבל אלא לצורך, ולחבר. ואסור לשלוח טבל, ואפילו חבר לחבר, שמה יסמכו זה על זה ויאכל טבל'. ע"כ. ובש"ך שם כתב דהטעם הוא שמה יבא הלוקח לידי מכשול שלא ידע שטבל הוא. ובירושלמי (דמאי פ"ה ה"ז) נתבאר שלצורך היינו שהקונה זקוק לפירות טבל וודאי כדי לעשר מהם על פירות מתוקנים שנתערבו עם שאינם מתוקנים. עוד אמרו ז"ל (דמאי פ"ב מ"ד) שאלו המוכרים בכמות גדולה, מותר להם למכור טבל, ולא הצריכו לעשר מחמת הפסד ממון, ובתפארת ישראל שם ביאר שיש ללמוד מכאן שמוותר למכור טבל במקום של הפסד מרובה. אמנם הריב"מ"ץ והר"ש שם ביארו דאין הכונה לטבל אלא רק לדמאי. וכתב הרמב"ם (הלכות נחלות פ"א ה"ט) שהאפוטרופסין של היתומים לא יעשרו ולא יתרמו אלא ימכרו אותם טבל. ובאבן האזל שם ביאר דהיינו טעמא משום הפסד מרובה של היתומים. אמנם במרכבת המשנה שם ביאר שכיון שאין זה נקרא זכות ליתומים לכן אין מעשהו כלום נמצא לוקח אוכל טבל. ובאמונת יוסף (הלכות מעשרות פ"ה ה"ב) הוכיח מדברי רש"י שהאיסור למכור פירות טבל הינו מדאורייתא.

ויש לדון האם גם על הקונה שייך האיסור. והנה המאירי (סוכה לט.) כתב גבי סחורה בשביעית שלא רק המוכר שביעית עובר על איסור, אלא אף הקונה. אמנם גבי שביעית מצינו שאסרו חכמינו לקנות פירות בשביעית מעם הארץ שחשוד על כך, ולא מצינו דין זה גבי טבל. ובלחם שמים (דמאי פ"ה מ"ח) הבין מדברי התוספות יום טוב שהאיסור חל גם על הקונה.

עומקא דסוגיא

א. גבי נתינת פירות טבולים עיין בערוך השלחן (ורע"ם סימן ק"ה ס"ב) שכתב שמי ששולח לחבירו טבל אף אם הוא לצורך חייב לכתוב לו על גבי פירות אלו שאינו מעושרות כלל. ועיין במנחת שלמה (ח"א סימן ל"ה) שדן באיסור

ובדרך אמונה (הלכות מעשר שני פ"ח) כתב שהקונה מעם הארץ טבל הרי הוא מכשילו באיסור מכירת טבל. וכתב בחוט שני (הלכות מעשר פ"ו ה"ז) דכל היכא דאיכא צורך הפסד מרובה או מצוה גבי המוכר, ודאי דשרי לקונה לקנות דלא החמירו על הקונה יותר מעל המוכר.

אכילת ארעי

אמרו חכמינו (תרומות פ"ט מ"ז): 'הטבל גדוליו מותרין בדבר שזרעו כלה, אבל בדבר שאין זרעו כלה גדולין אסורין, איזהו דבר שאין זרעו כלה כגון הלוף והשום והבצלים, ר' יהודה אומר השום כשעורים'. ע"כ. וביאר הרע"ב דמותרים כשאר טבל שלא נגמרה מלאכתו. וגידוליו הוי חולין היינו שלא נאסרו גידוליו וגידולי גידוליו בדבר שזרעו כלה. ובתוי"ט שם כתב דלאחר גמר מלאכתו צריך להפריש מהן תרומות ומעשרות. והרמב"ם (הלכות מעשר פ"ו ה"ז) כתב דין זה, ולא אברר לן דעתו, וז"ל: 'זורע את הטבל בין דבר שזרעו כלה בין דבר שאין זרעו כלה, אם אפשר ללקטו קונסין אותו ומלקטו, ואם צמח אין מחייבין אותו לעקור והגידולין חולין, ואם היה דבר שאין זרעו כלה אפילו גידולי גידולין אסורין עד שלש גרונות והרביעי מותר, ומפני מה הגידולין אסורין מפני תרומת מעשר ותרומה גדולה שבה, וכן הדין בזרע מעשר שלא ניטלה תרומתו'. ע"כ. הרי שנתן טעם לדבריו לא מפני אכילת ארעי אלא מפני שלא נטלה תרומתו.

והחזו"א (הלכות שביעית סימן ח סק"ב) כתב בראשית דבריו שגדולי טבל אסורים מכיוון שיש בהם תרומה ולכן אסורים לישראל, ולא רק לאכילה קודם קביעות למעשרות אלא אסורים לגמרי. אך בסוף דבריו ביאר כדעת הרע"ב שמה שכתב אסורים היינו קודם גמר מלאכה, ומה שהביא הרמב"ם שהאיסור מפני התרומת מעשר ותרומה גדולה שבטל, היינו להסביר מדוע גדולי גידולין לא אסרו בטבל, ובדבר שאין זרעו כלה אסרו גדולי תרומה, גזרה משום התרומות שבו. ולפי זה גם הרמב"ם סבירא ליה שלא נאסרו גדולי הטבל אפילו בדבר שאין זרעו כלה, אלא לעניין אכילה קודם גמר מלאכה. ולמסקנת הדברים הזרע חטה או שעורה שהם דברים שזרעם כלה, אף דאסור לכתחילה, מכל מקום קודם גמר מלאכה מותרים לאכילה לישראל, ולאחר גמר מלאכה אסורים אלא אם כן הפריש מהם תרומות ומעשרות כדין.

קניית טבל דשמה מותר לחבר לקנות טבל ולעשרו שבכך מציל את המוכר מאיסור חמור יותר.

דמתנות אין בהן משום קדושה, אלא חובת טבח הן (ים של שלמה)

מראי מקומות

- א. סנהדרין פג.
- ב. חולין קלב:
- ג. דמאי פ"ה מ"ח
- ד. דמאי פ"ב מ"ד
- ה. רמב"ם הלכות מאכלות אסורות פ"ה ה"ט
- ו. שולחן ערוך י"ד סימן של"א סק"ז
- ז. ירושלמי דמאי פ"ה ה"ז
- ח. רמב"ם הלכות נחלות פ"א ה"ט
- ט. אמונת יוסף הלכות מעשרות פ"ה ה"ב
- י. מאירי סוכה לט.
- יא. לחם שמים דמאי פ"ה מ"ח
- יב. דרך אמונה הלכות מעשר שני פ"ח
- יג. חוט שני הלכות מעשר פ"ו ה"ז
- יד. תרומות פ"ט מ"ז
- טו. רמב"ם הלכות מעשר פ"ו ה"ז
- טז. חזון איש הלכות שביעית סימן ח סק"ב
- יז. ערוך השלחן זרעים סימן ק"ה ס"ב
- יח. מנחת שלמה ח"א סימן ל"ה

עוון מיתה אינו אלא על הטבל שלא ניטלה ממנו תרומה גדולה (החינוך)

דיני טבל

פתחא דסוגיא

אמרו זכרונם לברכה בגמרא מכות בענין זה, יכול לא יהיו חייבין אלא על הטבל שלא הורס ממנו כל עיקר. אבל ניטלה ממנו תרומה גדולה ולא ניטלה ממנו תרומת מעשר או מעשר ראשון או מעשר שני, ואפילו מעשר עני מנין, כלומר מנין שיהיה בדבר חיוב, תלמוד לומר לא תוכל לאכול בשעריך, ולהלן הוא אומר ואכלו בשעריך ושבעו, מה להלן מעשר עני אף כאן מעשר עני, ואמר רחמנא לא תוכל. אמנם זה החיוב הוא למלקות, אבל עוון מיתה אינו אלא על הטבל שלא ניטלה ממנו תרומה גדולה, וכן נמי באוכל מעשר קודם שניטלה ממנו תרומת מעשר, וזהו שנאמר בצוואת כשציום להוציא מעשר מן המעשה, ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו, שזו היא מניעה שלא לאכול מעשר ראשון בטבלו (ספר החינוך מצוה רפ"ד).

ביאורא דתלמודא

את אשר ירמזו לה' – ירמזו להבא, משמע דאלמא - בעתידין לתרום הכתוב מדבר ויליף חילול חילול מתרומה - דכתיב בה ומתו בו כי יחללוהו - מה להלן במיתה אף כאן במיתה (יד רמ"ה). מסתברא, מתרומה הוה ליה למילף – שכן דומה לה בשבעה דברים מה שאין כן בנותר ואלו הן - שכן תרומה, חוצה לארץ, הותרה, ברבים, פירות, פיגול, ונותר (יד רמ"ה). סימן הוא, זה תרומה וזה תרומה מעורבת בו ואין נוהגין בחוצה לארץ, אבל נותר נוהג במדבר ובשעת היתר הבמות בכל מקום, ויש היתר לאיסורו, זה יש היתר לאיסורו בהפרשה וזה יש היתר לאיסורו דטביל ומותר בתרומה, אבל נותר אין היתר לאיסורו, זה נאמר בו חלול בלשון רבים ולא יחללו וזה בלשון רבים כי יחללוהו, אבל נותר לשון יחיד קדש ה' חלל (רש"י). אדרבה מותר הוה ליה למילף, שכן, פסול אוכל – שכן איסור שניהם מחמת פיסול האוכל, כלומר המאכל הטבל מחמת שאינו מתוקן, נותר פיסול גופו גרם לו מה שאין כן בטמא שאכל תרומה טהורה שאין פיסול בתרומה (יד רמ"ה). אין לו היתר במקוה – והטבל והנותר אין להם היתר במקוה למי שנאסרו עליו, לאפוקי תרומה שיש לה היתר לטמא במקוה שטובל ואוכל לאחר הערב שמש (יד רמ"ה). כאילו אוכל טבלים – ממש דמתנות ילפינן נתינה נתינה מתרומה בפ' ראשית הגז (תוספות). ולית הלכתא כוותיה – דמתנות אין בהן משום

ליקוטא דתלמודא

שנו רבותינו (סנהדרין פג.) גבי האוכל את הטבל:

ואלו שבמיתה האוכל את הטבל. וביארו חכמינו שם מנא לן: האוכל את הטבל מנלן, דאמר שמואל משום רבי אליעזר מניין לאוכל את הטבל שהוא במיתה, דכתיב ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירמזו לה', בעתידים לתרום הכתוב מדבר, ויליף חילול חילול מתרומה. מה להלן במיתה אף כאן במיתה. ונילוף חילול חילול מנות, מה להלן בכרת אף כאן בכרת, מסתברא, מתרומה הוה ליה למילף, שכן תרומה, חוצה לארץ, הותרה, ברבים, פיגול, ונותר. אדרבה מותר הוה ליה למילף, שכן, פסול אוכל, אין לו היתר במקוה. הנך נפישן. רבינא אמר חילול דרבים מחילול דרבים עדיף.

ואמרו חכמינו (חולין קלב:) גבי בהמה שלא הורמו מתנותיה:

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן אסור לאכול מבהמה שלא הורמה מתנותיה. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן כל האוכל מבהמה שלא הורמה מתנותיה כאילו אוכל טבלים, ולית הלכתא כוותיה.

עוד שנינו (דמאי פ"ה מ"ח) גבי האיסור למכור טבל:

הלוקח טבל משני מקומות מעשר מזה על זה אף על פי שאמרו אין אדם רשאי למכור טבל אלא לצורך.

עוד אמרו חכמינו (דמאי פ"ב מ"ד) גבי מוכרי סיטונות טבל:

הנחתומים לא חייבו אותם חכמים להפריש אלא כדי תרומת מעשר וחלה, החנונים אינן רשאים למכור את הדמאי, כל המשפיעין במדה גסה רשאים למכור את הדמאי, אלו הן המשפיעין במדה גסה כגון הסיטונות ומוכרי תבואה.

קדושה, אלא חובת טבח הן, ואי לא יהיב להו, הוא ניהו דקאי באיסורא, אבל בשרא שרי (ים של שלמה).

אור תורה

דבר אל אהרן ואל בניו ויגידו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי אשר הם מקדשים לי אני ה'. (ויקרא כבב)

לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגן ותירוש ויצהרך ויבכרת בקרך וצאנך וכל נדריך אשר תיר ונדרכת ותרומת ירך. (דברים יז)

ובא הלוי פי אין לו חלק ונחלה עמך והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך ואכלו ושבעו למען יברכך ה' אלהיך בכל מעשה ידך אשר תעשה. (דברים יז כט)